

змін критичне відношення до традиційного предметного середовища доходить до крайнощів, до насильницької заміни одних форм іншими [3, с.18].

Світоглядні погляди на сутність штучно створюваного середовища перебування людини сприяли усвідомленню комплексної й багаторівневої природи етнодизайну як соціально-функціонального явища, детермінованого суспільними закономірностями. Визнання правомірності цієї тези відкриває нові можливості поглибленого дослідження співвідношення утилітарних і художньо-естетичних компонентів речей, взаємозв'язку конструктивних і декоративних початків, взаємодії краси й користі, зручності й міцності, словом, усього того, що становить сутнісні основи дизайну в його світоглядному контексті для людини. Саме ці компоненти етнодизайну дотепер не перестають залишатися предметом, що не припиняється дискусій вчених і практиків.

Даниленко В. зазначає: «дизайн має двоїсту природу з огляду на об'єднавчо-роз'єднавчі процеси, що відбуваються у світі: з одного боку, він сприймає від навколишнього світу інтеграційні, міжнаціональні віяння та, модифікуючи їх, віддає у тому ж інтернаціональному вигляді. З іншого боку, дизайн намагається творити й у річищі пошуків власної ідентичності окремих націй, відтворюючи у своєму продукті унікальність» [1, с. 12].

Отже, продуктивним науковим методом об'єктивації цілісної картини мимовільного розвитку сучасного етнодизайну, що переборює фрагментарні описи дизайну, на наш погляд, виступає розгляд цього явища як суб'єкт певної соціокультурної системи суспільства, у якій концептуальні, формаційні, комунікаційні, технологічні підходи до дизайну об'єктивуються процесами соціокультурної організації, регуляції й комунікації.

Таким чином, етнодизайн – це еволюційний процес, який ґрунтується на спадковості багатовікових традицій і поступовому нагромадженні знань і набутті нових його рис. Це важлива художня цінність, що виконує численні функції – пізнавальну, комунікаційну, естетичну, збагачується новими аспектами естетичного звучання, його інформаційна складова формує свідомість сучасного українця. Потрібно вивчати нові тенденції розвитку цього феномена, в якому знаходить самовираження геніальність українського народу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Даниленко В.Я. Дизайн України у світовому контексті художньо-проектної культури ХХ століття (національний та глобалізаційний аспекти): дис. ... доктора мистецтвознавства: 05.01.03 / Даниленко Віктор Якович. – Харків, 2006. – 401 с.
2. Криволапов М.О. Художня критика і проблеми осмислення мистецької спадщини / Мистецтво України. Вип..1. – К.: 2000. Спалах, 2000, – С. 11-12.
3. Найден О. Ф. Орнамент українського народного розпису/ О.Ф.Найден// Витоки, традиції, еволюція. - К., 1989. - 261с.
4. Станкевич М. Утилітарність декоративного мистецтва / М.Є. Станкевич // Мистецтвознавство'04: [зб. наук. праць] / Гол. ред. М.Є. Станкевич. – Л.: Інститут народознавства, 2004. – С. 9-18.
5. Роль народної творчості та декоративно-прикладного мистецтва в естетичному розвитку учнів. Переоцінка цінностей декоративного мистецтва в пострадянський період. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://batik-art.kiev.ua/articles/article1>

УДК 378.04:745/749

Володимир Томашевський
(Кривий Ріг, Україна)

ВІД ДИЗАЙН-ОСВІТИ ДО ДИЗАЙНУ СВІДОМОСТІ! (ДО ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ У СИСТЕМІ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ)

Проблема професійної підготовки майбутніх дизайнерів в системі ВНЗ. У

статті розглянуто роль естетичної культури в процесі підготовки майбутніх дизайнерів у системі вищих навчальних закладів України на сучасному етапі розвитку суспільства, а також її структура, надано характеристики окремих структурних компонентів естетичної культури, а саме естетичної свідомості та естетичної діяльності та їх складових категорій.

Ключові слова: професійна підготовка майбутніх дизайнерів, естетична культура, естетична свідомість, естетична діяльність.

The problem of the professional preparation of future designers in the system of the higher education. In article is considered the role of the aesthetic culture in process of the professional preparation of future designers the system of the higher education on the contemporary stage of society's development, and also her structure, represented the character of separate structure components, in particular aesthetic consciousness and aesthetic activity, their categories.

Key words: professional preparation of future designers, aesthetic culture, aesthetic consciousness, aesthetic activity.

Питання професійної підготовки фахівців різних галузей в сфері освіти на сучасному етапі розвитку українського суспільства ставляться досить широко. Зважаючи на це, сьогодні студенту вищого навчального закладу вже недостатньо володіти тільки навичками практичного характеру, нехай навіть вони і будуть відповідати найвищому рівню якості – необхідно усвідомлювати реальну чи приховану користь або шкоду від того чи іншого виду діяльності, володіти знаннями функціонування загальної системи в цілому і мати на увазі причинно-наслідкові зв'язки поміж окремими її елементами. Тим більше це важливо для професійної підготовки майбутніх дизайнерів, адже роль і значення дизайн-діяльності для сьогодення і майбутнього величезна – це перенесення сприймання гармонійних і красивих предметів і явищ дійсності в естетико-культурну площину, естетизація естетичного, якщо так можна висловитися.

Професійна підготовка майбутніх дизайнерів в системі вищих навчальних закладів посередництвом естетико-культурного наповнення особистості постає одним із ключових питань підготовки висококваліфікованих кадрів в галузі дизайну як фахівців, що призвані нести і пропагувати ідеали краси, гармонії, змістовно насичувати навколишнє середовище продуктами матеріальної та духовної культури високої гатунку.

Свого часу в науковій літературі проблемами професійної підготовки займався цілий ряд дослідників, а саме У.Аренс, Л.Бове, Ф.Джефкінс, Г.Мінервін, О. Чернишов, П. Шпара та ін., в тому числі і вітчизняних (Є.Антонович, В.Даниленко, М. Куленко, М. Ліфінцев, О.Маторін, В.Прусак, С.Рибін, В.Сьомкін, В.Титаренко та ін.). У свою чергу, питання формування естетичної культури особистості підіймала й вітчизняна естетика (В.Бутенко, П.Гаврилюк, М.Євтух, І.Зязюн, В.Іванов, М.Каган, А. Канарський, А. Комарова, В.Корнієнко, Л.Левчук, В.Лозовий, Л.Масол, Н. Миропольська, Н. Ничкало, О.Рудницька, В.Толстих, Г.Шевченко та ін.).

Праці означених вище вчених стали теоретичним підґрунтям для нашого дослідження і зумовили тематику та мету статті – дослідити роль естетичної культури в процесі професійної підготовки майбутніх дизайнерів у системі вищих навчальних закладів України.

Сучасні наукові дослідження доводять, що важливим результатом підготовки фахівця в системі професійної освіти є не стільки сформована система знань, умінь й узагальнених способів виконання професійних функцій, скільки професійно-орієнтована особистість, яка здатна до самореалізації. Естетична культура в цьому сенсі виступає як інтегративна якість особистості, що складається з когнітивного, емотивного і поведінкового компонентів та надає можливість для творчої

самореалізації людини за законами краси відповідно до висоти морально-духовних ідеалів. Оптимізація шляхів підвищення естетичної культури особистості у вищих навчальних закладах передбачає акцентування уваги на інтеграції всіх елементів культури: трудової, виробничої, побутової, фізичної, духовної, культури спілкування та ін., а сама естетична культура мислиться як складова підготовки майбутнього фахівця в системі професійної освіти [5, с.61].

Якщо вести мову про підготовку майбутніх дизайнерів до професійної діяльності, то в цьому випадку естетична культура повинна стати тією узагальнюючою сферою, через яку заломлюється все, що людина відчуває, про що вона мислить і мріє, що робить практично. «У формуванні естетичної культури мистецтву взагалі належить особливе місце за будь-яким фактом художньої творчості у будь-якому виді мистецтва» [1, с.175].

У своїх працях М.Каган та інші здійснили спробу виявити різноманітні структурні утворення естетичної культури суспільства і наголошували на тому, що основними її компонентами є *естетична діяльність* та *естетична свідомість*. Естетична свідомість (споглядання) є форма духовної, внутрішньої активності суб'єкта, що виростає із зовнішніх, матеріально-практичних форм його діяльності. Практична естетична діяльність є зовнішньою, матеріальною формою естетичної активності суб'єкта, що стимулюється і контролюється його естетичною свідомістю. і тісно з нею взаємодіє.

Загальноприйняте, що до структури естетичної культури особистості відносять естетичну свідомість, що відтворюється в ідеалах, потребах, настановах, смаках, поглядах, концепціях, та естетичну діяльність у праці, побуті, під час спілкування, в суспільному житті, спорті тощо.

Естетична культура особистості – це ступінь, рівень опанування естетичною культурою суспільства. «Естетична культура забарвлює і емоцію, і волю, і розум людини вмінням бачити, відчувати та створювати красу» [1, с.174].

На відміну від суспільної естетичної свідомості, що містить в собі все багатство знань та художнього досвіду, індивідуальна свідомість, або свідомість окремої особистості, «як би вона не була розвинута, не може повністю охопити всю суму знань, якими володіє людство» і в більшій мірі «залежить від суспільних потреб і ідеалів» [3, с.99]. Не зважаючи на це, в структурі естетичної свідомості особистості багато спільного з естетичною свідомістю суспільства – того, що в значній мірі впливає на формування естетичної культури особистості, а отже і на професійну підготовку майбутніх фахівців з дизайну.

Важливість ролі естетичної свідомості як одного з структурних компонентів естетичної культури для професійної підготовки майбутніх дизайнерів в системі ВНЗ полягає в тому, що вона за своєю природою *емоційно-оцінна*, а в своєму функціонуванні – універсальна. А. Комарова зазначає, що естетична культура особистості відображує рівень розвитку естетичної свідомості, здатність і потребу естетично сприймати дійсність, брати участь в естетичній діяльності, що втілюється в естетичних цінностях [2, с.19].

Емоційно-оцінний характер естетичної свідомості особистості визначається тим, що естетичне засвоєння світу нерозривно пов'язане з конкретною чуттєвістю і цілісністю відтворення [2, с.38], а у вмінні людини вловлювати міру, навіть коли вона рухома і раціонально незбагненна, є важлива особливість його естетичної культури.

З точки зору психологічної науки суть свідомо-естетичних відношень полягає в тому, що вони розгортаються у всіх видах спеціалізованих діяльностей, в тому числі і в професійній дизайнерській діяльності, і створюють у людини *настанову* на досягнення її універсальності. З одного боку, естетична свідомість пов'язує естетичне засвоєння світу як специфічну людську діяльність з іншими видами діяльності особистості, а з іншого – є опосередковуючим елементом активної взаємодії результатів естетичної

діяльності на всі види життєдіяльності та на образ життя в цілому [2, с.36].

Основними й найбільш сталими компонентами естетичної свідомості вважають: естетичні почуття, що представляють специфічне переживання людиною її відношення до дійсності, до інших людей, до своєї діяльності, до творів мистецтва; естетичні оцінки як специфічні судження про природу і суспільство, про продукти людської праці і твори мистецтва; естетичні смаки як здатність до естетичної оцінки; естетичний ідеал як уявлення про естетичну досконалість життя і досконалу людину; естетичні погляди як сукупність ідей, думок, суджень про естетичне в дійсності і мистецтві; естетичні теорії як система понять про сутність естетичного, головним принципів його пізнання в дійсності і в мистецтві, про природу і суспільну роль естетичної і художньої діяльності людей.

Вивчаючи феномен естетичного засвоєння світу людиною, вчені слушно зазначають, що на відміну від наукової чи моральної діяльності, які орієнтовані на конкретно визначені явища, їх об'єктивні якості реального світу або людські вчинки та відносини, естетична культура, як і естетична діяльність, не має скільки-небудь чітко визначеного об'єкту. Вона спрямована не на окремі певні предмети чи явища, а на все, що реально існує. При цьому естетична діяльність орієнтована не на предмети і явища самі по собі, а на те, як визначаються їх внутрішні якості в їх зовнішній формі, наскільки ці якості виявляються і сприймаються чуттєво незалежно від того, чи мова йде про мінерал або рослину, тварину чи людину, про виробничий процес або стихійне явище. Ця обставина з необхідністю призводить до того, що естетична культура, як і естетична діяльність, не набуває самостійного, автономного буття, а немов насичує собою всі інші види діяльності, всю людську культуру.

За минулих часів розвиток естетичної культури особистості на основі діалектико-реалістичного методу визначався окремими положеннями. Вважалося, що «пізнання дійсності починається з чуттєвого сприйняття; процес пізнання це діалектична єдність чуттєвого і раціонального; в основі виникнення і розвитку естетичних почуттів лежить трудова діяльність; фундаментом всебічного естетичного розвитку особистості є матеріальні умови життя людей; естетичне міститься в умовах та меті перетворення людьми дійсності у відповідності зі своїми ідеалами; естетичне як духовне формування людини в цілому безпосередньо пов'язане з нагальними потребами практичного перетворення суспільства; естетичне відношення носить загальний характер тому, що включаються всі сторони діяльності людини» [4, с.28]. Відкинувши окремі настанови суто ідеологічного характеру, слід зазначити, що загалом окреслена вище характеристика естетичної культури особистості не втрачає актуальності і донині.

«Естетична культура особистості – це єдність почуттів, смаків та ідеалів, що матеріалізуються в процесі перетворення світу за законами краси. Це культура чуттєвого засвоєння і перетворення світу у відповідності до створених певним суспільством можливостей для максимального розкриття сутнісних сил людини... В ході цього процесу відбувається моральне насичення нашої чуттєвості, яке якнайбільш успішно здійснюється в мистецтві» [4, с.80].

У цьому і полягає, на нашу думку те, що ріднить естетичну культуру як діяльність та дизайн. Саме дизайнерська діяльність і є, в найбільшій мірі, такою естетичною діяльністю, а професійна підготовка фахівців означеного напрямку якнайповніше відчуває на собі вплив естетичного компоненту. Естетична культура сприяє розвитку у особистості образного мислення, мислення за аналогією та асоціацією, цільності сприйняття конкретних образів, розвитку фантазії, зорового уявлення, інтуїції. «Професійна (дизайнерська) діяльність, що є специфічною за своїм змістом та функціями, зумовлює своєрідність вияву естетичної культури особистості, її трансформацію в структуру та якість професійної культури людини» [1, с.178].

Унікальність дизайн-діяльності полягає в тому, що вона є не тільки

вузькопрофесійною художньою або конструкторською діяльністю, а вона наскрізь пронизана естетичним змістом і розуміння цього майбутніми дизайнерами надає можливість розглядати і застосовувати її не тільки до зміни зовнішнього природного чи предметного середовища, але й до життя самої людини, можливості змінювати себе, свій світогляд на краще, змінювати відповідно до вимог нового тисячоліття, вимог, продиктованих новим часом та еволюцією суспільства.

За словами В.Прусака, «уже сьогодні дизайн необхідно розглядати як концепцію способу життя. Тому, він повинен не тільки формувати естетичні ідеали, визначати потреби та направляти суспільство на ті продукти й матеріали, які існують в достатній кількості і не наносять шкоди навколишньому середовищу; не тільки впливати на економічне використання ресурсів, але творити середовище життєдіяльності, яке сприяло б лише здоровому образу її життя» [6, с.83].

Від дизайн-освіти до дизайну свідомості! І в цьому сенсі естетична культура і є тим стрижнем, навколо якого органічно переплітаються і професійні вміння і навички, і світоглядні знання, і особистий естетичний та культурний досвід людства. Саме естетична культура майбутнього дизайнера спрямовує його в необхідне русло, свідомо керує його діяльністю. Естетична свідомість не тільки пробуджує людину на досягнення ідеалу, але в той самий час і реально існує в формі повсякденних суспільних відносин, є моментом естетичного аспекту взаємодії людини з природою і моментом естетичного аспекту соціально-історичного процесу [4, с.62].

Професійна підготовка майбутніх дизайнерів завдяки формуванню високої естетичної культури фахівців дизайнерського спрямування як складової цілісного процесу становлення гармонійно розвинутої особистості, потребує на сьогодні конкретизації її змісту, визначення шляхів забезпечення її ефективності за певних педагогічних умов. З швидким розвитком інформаційних технологій людство перейшло в епоху, яка потребує системного підходу до вивчення естетичного впливу дизайну на розвиток суспільства у взаємозв'язку з усіма галузями наукових знань.

На сьогодні стає очевидним, що технократичний устрій (система) поволі вичерпує себе. Розвиток найновітніших технологій передбачає швидке (протягом декількох років або десятиріч) і у значних обсягах невідворотне використання природних ресурсів, що накопичувалися тисячоліттями. Окрім цього, будь-яке виробництво (навіть екологічно «чисте») вимагає переробки матеріалу і передбачає певний відсоток відходів, що забруднюють оточення. Шкода, яку несе в собі подальше нарощення технічних та технологічних ліній та методів розвитку і господарювання, відчутно проявляється останнім часом в тому чи іншому куточку нашої планети.

Завдяки дизайну як продуктивній образно-предметній діяльності є можливість змінити погляд на доцільність людського існування, на красиве і корисне, і ствердно відповісти на одвічне питання підпорядкованості одне одному. Висока естетична культура особистості, що формується під впливом дизайну (освіти чи професійної діяльності) передбачає наявність цілісного світогляду та світовідчуття, системи поглядів, смаків, ідеалів та цінностей, що ставить понад усе життя людини, її здоров'я. Усвідомлення себе не тільки як частини екосистеми планети, частини її біосфери, але й одиниці, здатної завдяки уяві, образному мисленню та практичній діяльності перетворювати все існуюче на Землі на красиве і корисне для людини, ставить дизайнера як фахівця на передові позиції майбутнього позитивного перетворення світу.

Реальна потреба особистості в пізнанні, спілкуванні з природою та іншими людьми, творами мистецтва і, що найважливіше, в творчості як гармонійному та естетичному перетворенні навколишнього світу робить процес підготовки майбутніх фахівців з дизайну осмисленим та змістовним. Це знаходить своє відображення в світогляді особистості, ознаками якого є *світоглядна інформація*, що отримана в ході творчого засвоєння і присвоєння знань; *самосвідомість*, що досягається в ході рефлексії і визначення свого місця в світі; *формування картини майбутнього образу*

світу, самовизначення, а засвоєний засіб духовно-практичної і духовно-теоретичної діяльності, дозволяє гармонійно і творчо конструювати і досягати мети свого життя і діяльності.

У цьому сенсі, розуміння естетичних ідеалів щодо продуктів дизайнерської діяльності повинно виходити, перш за все, з доцільності їх подальшого використання людиною, збереження природних ресурсів та принесення користі природі та людству.

Таким чином, справляючи значний вплив на процес професійної підготовки і становлення майбутніх дизайнерів, естетична культура формує іншу, нову якість мислення, започатковує розвиток у людини цілої низки загальнокультурних здібностей на вимогу часу.

З огляду на це, актуальною є проблема, що спрямована на підготовку майбутнього дизайнера в єдності професійно-практичного досвіду та формування його естетичної культури в сучасних умовах зміни пріоритетності дизайнерської освіти, тобто цілісного підходу до фахової, психолого-педагогічної, методичної та науково-дослідницької діяльності, формування особистісних смислів не лише в межах моно художнього простору дизайну, але й в умовах вирішення проблеми його цілісного розвитку в контексті інтеграції, взаємопроникнення різних видів художньої діяльності, їх взаємозв'язків та активної взаємодії.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Естетика: навч. посібник* / [Колесніков М.П., Колеснікова О.В., Лозовой В.О. та ін.]; за ред. В.О. Лозового. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 208 с.
2. Комарова А.И. *Эстетическая культура личности* / Алина Ивановна Комарова. – К.: Вища школа, 1988. -- 152 с.
3. Корниенко В.С. *О законах красоты* / Василий Степанович Корниенко. – Х.: Изд-во Харьковского ун-та, 1970. –224 с.
4. Липский В.Н. *Эстетическая культура и личность* / Владимир Николаевич Липский. – М.: Знание, 1987. – 128 с.
5. Лісова С.В. *Естетична культура особистості як складова підготовки майбутнього фахівця в системі професійної освіти* / С.В. Лісова // *Вісник Житомирського державного університету ім. І.Франка*. – 2010. – Вип. 50. – С. 60—63.
6. Прусак В.Ф. *Організаційно-педагогічні засади підготовки майбутніх дизайнерів у вищих навчальних закладах України: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04* / Прусак Володимир Федорович. – Івано-Франківськ, 2006. – 211с.

*Роман Силко
(Чернігів, Україна)*

ГОТФРІД ЗЕМПЕР ТА ПОШУКИ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ДИЗАЙНУ

У статті аналізуються етнокультурні основи української проектної культури в історичному контексті становлення теорії та практики європейського дизайну. Висвітлюється важлива роль німецького архітектора та теоретика мистецтва у цьому процесі та його вплив на розвиток європейської та української художньо-промислової освіти.

Ключові слова: *етнодизайн, дизайн-освіта, художньо-промислова освіта.*

This article analyzes ethno-cultural foundations of Ukrainian designed culture in the historical context of formation of the theory and practice of European design. The author reveals the important role of the German architect and theorist of art in this process and its impact on the European and Ukrainian art and industrial education.

Keywords: *ethnodesign, design education, art and industrial education.*